

Lenka Válková

Rehabilitace kognitivních funkcí v ošetrovatelské praxi

FNO
FAKULTNÍ
NEMOCNICE
OSTRAVA

Poděkování

Vedení Fakultní nemocnice Ostrava

Vedení Traumatologického centra FNO, doc. MUDr. Leopoldu Plevovi, CSc., vrchní sestře Bc. Miroslavě Berkové, za pracovní příležitost, možnost vzdělávání, podpory a uplatňování získaných poznatků v praxi

Staniční sestře Traumatologické JIP, Bc. Petře Šnajdarové, Dis., za podporu a důvěru k publikaci, možnost uplatňování získaných poznatků na pracovišti

Kolektivu JIP, standardních oddělení Traumatologického centra FNO, za pomoc a podporu, spolupráci a respektování rehabilitace kognitivních funkcí, praktikování obecné rehabilitace kognitivních funkcí

Lékařům Traumatologického centra za pozitivní přístup a zájem v rámci uplatňování rehabilitace kognitivních funkcí

Kolegyním Mgr. Ivaně Kabarové a Bc. Petře Šnajdarové, Dis., za spolupráci v týmu vykonávajícího rehabilitaci kognitivních funkcí pro Traumatologické centrum FNO

Týmu Centra pro kognitivní poruchy FNO za základní informace, poznatky a spolupráci, poskytování pomůcek k rehabilitaci

Týmu AD centra v Praze, centra pro výzkum, diagnostiku a léčbu Alzheimerovy nemoci, konkrétně doc. MUDr. Aleši Bartošovi, Ph.D. za trpělivost a odpovědi na dotazy a především PhDr. Miloslavě Raisové, Ph.D., která tuto publikaci recenzovala a poskytla mi cenné rady a informace, děkuji za ochotu a spolupráci

Poděkování za inspirující informace a cvičení v literatuře I. Holmerové, E. Jarolímové, J. Suché

Profesorce ošetrovatelské péče, paní Marii Niklové, která mě vedla na praxi a naučila mě nejen profesním úkonům, ale byla i vzorem chování k pacientům a také vzorem empatického a lidského přístupu obecně

Manželovi, rodině a přátelům, kteří mě s důvěrou podporovali, respektovali a chápali čas, který jsem věnovala a věnuji této práci

Lenka Válková

Rehabilitace kognitivních funkcí v ošetrovatelské praxi

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Lenka Válková

Traumatologické centrum Fakultní nemocnice Ostrava

Rehabilitace kognitivních funkcí v ošetrovatelské praxi

Recenzentka:

PhDr. Miloslava Raisová, Ph.D.

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2015

Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2015

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

jako svou 6006. publikaci

Odpovědná redaktorka Karla Hejduková

Sazba a zlom Milan Vokál

Obrázky dodala autorka.

Počet stran 112

Vydání první, Praha 2015

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků, což není zvláštním způsobem vyznačeno.

Postupy a příklady v této knize, rovněž tak informace o lécích, jejich formách, dávkování a aplikaci jsou sestaveny s nejlepším vědomím autorů. Z jejich praktického uplatnění však pro autory ani pro nakladatelství nevyplývají žádné právní důsledky.

ISBN 978-80-247-5983-8 (ePUB)

ISBN 978-80-247-5982-1 (pdf)

ISBN 978-80-247-5571-7 (print)

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Předmluva	10
Úvod	12
1 Základní pojmy	13
1.1 Rehabilitace	13
1.2 Kognitivní funkce	13
1.3 Paměť	13
1.4 Koncentrace	15
1.5 Pozornost	15
2 Příčiny vzniku kognitivního deficitu	16
3 Demence	17
3.1 Léčba demence	17
4 Delirantní stav neboli delirium	18
5 Organický psychosyndrom	20
6 Smysl rehabilitace kognitivních funkcí	22
7 Základní dělení přístupu ke kognitivní rehabilitaci	23
8 Zahájení rehabilitace kognitivních funkcí	24
9 Anamnéza pacienta	26
10 Spolupráce s rodinnými příslušníky, blízkými pacienta	29
11 Domény rehabilitace kognitivních funkcí	30
12 Rehabilitace kognitivních funkcí v ošetrovatelské praxi	31
13 Obecná rehabilitace kognitivních funkcí	32
13.1 Doporučený postup pro výkon obecné rehabilitace kognitivních funkcí	32
13.2 Nároky na terapeuta a obecnou rehabilitaci kognitivních funkcí	33
13.3 Kazuistiky pacientů obecné rehabilitace kognitivních funkcí	35
13.3.1 Kazuistika 1	35

13.3.2	Kazuistika 2	36
14	Cílená rehabilitace kognitivních funkcí	39
14.1	Doporučený postup pro výkon cílené rehabilitace kognitivních funkcí	39
14.2	Addenbrookský kognitivní test – ACE-CZ	41
14.2.1	Postup pro testování stavu kognitivních funkcí pomocí ACE-CZ	41
14.2.2	Posouzení výsledků Addenbrookského kognitivního testu – ACE-CZ	46
14.3	Montrealský kognitivní test – MoCA-CZ	46
14.3.1	Postup pro testování stavu kognitivních funkcí pomocí MoCA-CZ	49
14.3.2	Posouzení výsledků Montrealského kognitivního testu – MoCA-CZ	49
14.4	Rozhodnutí o výběru testu pro posouzení stavu kognitivních funkcí	49
14.5	Nároky na terapeuta a cílenou rehabilitaci kognitivních funkcí	50
14.6	Respektování osobnosti pacienta	52
14.7	Poskytování nápoje v rámci cílené rehabilitace kognitivních funkcí	53
14.8	Polemika – Jak mohu pacienta rehabilitovat v oblasti kognitivních funkcí, když sám neznám odpovědi na cvičení	54
14.9	Návod k cílené rehabilitaci jednotlivých kognitivních domén	56
14.9.1	Orientace	56
14.9.2	Zrakově-prostorové schopnosti	60
14.9.3	Pozornost	61
14.9.4	Řeč, slovní produkce	63
14.9.5	Pojmenování	65
14.9.6	Paměť (krátkodobá, dlouhodobá)	66
14.9.7	Exekutivní schopnosti	69
14.10	Kazuistiky pacientů cílené rehabilitace kognitivních funkcí	72
14.10.1	Kazuistika 3	72
14.10.2	Kazuistika 4	75
14.10.3	Kazuistika 5	79

14.11 Polemika – Proč nemohu opravit nesmyslné vyjádření pacienta?! Proč nemohu říct správnou odpověď?	85
15 Oslovování pacienta	88
16 Vhodné prostředí pro výkon rehabilitace kognitivních funkcí	89
17 Vhodná doba pro poskytování rehabilitace kognitivních funkcí v praxi	90
18 Modifikace konceptů ošetrovatelské péče pro účely rehabilitace kognitivních funkcí	92
19 Ošetrovatelské koncepty modifikovatelné pro účely RHB kognitivních funkcí	94
19.1 Koncept Bazální stimulace	94
19.1.1 Autobiografická anamnéza	94
19.1.2 Zklidňující somatická stimulace	95
19.1.3 Povzbuzující somatická stimulace	95
19.2 Polohování v konceptu Bazální stimulace	95
19.3 Optická stimulace	96
19.4 Auditivní stimulace	96
19.5 Reminiscenční terapie	96
19.6 Biografie a autobiografie	97
20 Ukončení rehabilitace kognitivních funkcí	98
20.1 Nespolupráce ze strany pacienta	98
20.2 Uschopnění, zrehabilitování narušených kognitivních funkcí pacienta	101
20.3 Přeložení pacienta na jiné pracoviště při hospitalizaci ve stejném nemocničním zařízení	103
20.4 Propuštění pacienta do jiného zařízení, domácí péče	104
Závěr	106
Seznam literatury	108
Rejstřík	110
Souhrn/Summary	

Seznam použitých zkratek

AD centrum	Centrum pro výzkum, diagnostiku a léčbu Alzheimerovy nemoci
AIDS	zkratka anglického originálu, syndrom získaného imunodeficitu organismu
ACE-CZ	Addenbrookský kognitivní test, česká verze
ARK	Anesteziologicko-resuscitační klinika
Bc.	titul bakalář
CMP	cévní mozková příhoda
CNS	centrální nervová soustava
CSc.	titul kandidáta věd
CT	počítačová tomografie
dg.	diagnóza
doc.	titul docenta
FNO	Fakultní nemocnice Ostrava
GCS	Glasgow coma score, stupnice hodnotící stav vědomí
Ing.	titul inženýr
JIP	Jednotka intenzivní péče
KARIM	Klinika anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny
Mgr.	titul magistra
MKP	mírná kognitivní porucha
MMSE	Mini-Mental State Examination, screeningový test
MoCA-CZ	Montrealský kognitivní test, česká verze
MUDr.	doktor medicíny
PAD	perorální antidiabetika
Ph.D.	doktor filozofie, titul doktorátu výzkumné práce
PhDr.	doktor filozofie, titul doktorátu na základě rigorózní práce a zkoušky
PharmDr.	titul doktora farmacie

PMK	permanentní močový katétr
RHB	rehabilitace
SAK	subarachnoideální krvácení
SDH	subdurální hematom
SOŠ	střední odborná škola
SOU	střední odborné učiliště
UPV	umělá plicní ventilace

Předmluva

Publikace, kterou držíte v ruce, byla původně vytvořena jako pomůcka pro mé kolegyně, pracující na jednotce intenzivní péče a standardním oddělení Traumatologického centra Fakultní nemocnice Ostrava (FNO) pro výkon rehabilitace kognitivních funkcí.

Od roku 2003 aplikujeme v běžné praxi na jednotce intenzivní péče Traumatologického centra koncept Bazální stimulace. S pomocí zmíněného konceptu se snažíme napravit smyslovou stránku osobnosti pacienta, podpořit vnímání. Úspěchy, které nám tato činnost přinesla, nás postavily před otázkou – jak pokračovat? Co ještě můžeme pro naše pacienty vykonávat? Jak jim můžeme více pomoci? Existuje něco, co by mohlo být nástavbou konceptu Bazální stimulace? Podporou a rozvojem běžné ošetrovatelské péče?

Nabídka vzdělávání nelékařských zdravotnických pracovníků je pestrá a přináší řadu možností. Bohužel ne všechny získané informace jsou uplatnitelné v běžné praxi, konkrétně u nás na JIP. Díky osvědčeným metodám můžeme využívat kromě konceptu Bazální stimulace i jiné koncepty zaměřené na stimulaci vnímání, pozornosti, vybrat si směr, kterým se budeme řídit v rámci komunikace s pacienty. Po stimulaci vnímání s kladnými výsledky nastává období, kdy se pacienti probouzí ze své apatie, těžkého stavu a snaží se více či méně komunikovat, navázat spojení. Stává se, že jim chybí slova, nedokážou se vyjádřit a nerozumí souvislostem. Rodinní příslušníci jsou vystaveni stresové situaci a mají obavy – období boje o život je pryč a přichází doba, kdy si říkají – bude se mnou někdy normálně mluvit? Změní se jeho stav? Vráti se do zaměstnání? Nesmíme zapomínat ani na pacienty s neurologickým typem deficitu v rámci základního onemocnění a související otázku, zda zvládnou pobyt v nemocnici, nezhorší se jejich stav? Tyto otázky nás přivedly k myšlence, že je nutné podpořit kvalitu života hospitalizovaných a rozvoj oblasti myšlení, mozkových funkcí, které se předchozí péčí aktivovaly.

Od roku 2011 je ve FNO k dispozici kognitivní centrum. Zdravotnický personál centra docházel na naši stanici rehabilitovat kognitivní funkce pacientů, kteří byli především přeloženi k následné péči pro závažné úrazy z kliniky anesteziologie a resuscitační intenzivní medicíny.

Zvládnout v rámci nemocnice rehabilitaci kognitivních funkcí u všech pacientů, kteří by ji potřebovali, není prakticky možné, a proto uspořádali certifikovaný kurz pro nelékařské zdravotnické pracovníky s názvem Rehabilitace kognitivních funkcí u pacienta s neurologickým typem deficitu. Tento kurz jsem absolvovala. Konal se v květnu roku 2013 a poskytl mi cen-

né informace, inspiraci pro výkon rehabilitace kognitivních funkcí v rámci běžné ošetrovatelské péče. Byl pro mě odrazovým můstkem. Lektori nám předali základní poznatky, odkazy na literaturu, která se zabývá neuropsychologií, psychologií, kognitivním tréninkem a neurologií.

Povědomí o rehabilitaci kognitivních funkcí je u nelékařských zdravotnických pracovníků v obecné rovině. Rehabilitací se snažíme o znovunavrácení porušených funkcí a můžeme ji vykonávat my, zdravotničtí pracovníci, jako součást rehabilitačního ošetřování. Abychom ji mohli praktikovat, potřebujeme mít povědomí o funkcích mozku, zmíněné rehabilitaci, způsobu vedení práce a samotného vykonávání. Rehabilitace kognitivních funkcí má nezanedbatelný význam a smysl. Vyžaduje pozitivní přístup, energii a sílu, empatii, schopnost získat si důvěru, pozornost pacienta, schopnost motivace. Implementace do běžné praxe Vás bude těšit, má zřetelné výsledky a posune vztah s pacientem na jinou úroveň. Rehabilitaci kognitivních funkcí oceníte nejen Vy a pacient, ale i jeho blízcí.

V ruce držíte směr, kterým se v oblasti rehabilitace kognitivních funkcí vydala naše JIP, Traumatologické centrum. Věřím, že v této publikaci naleznete odpověď na otázku, jak kognitivní rehabilitaci vykonávat na Vašem pracovišti a bude pro Vás inspirací. Nejen Vám, ale i blízkým pacienta přinese povědomí o tom, jak ji poskytovat a postupovat při práci. Změna běžného stavu hospitalizovaného směrem k pocitům rodinných příslušníků a blízkých vyvolává bezradnost. Tam, kde je možnost, že jim dojdou slova, můžete péčí s výkonem rehabilitace kognitivních funkcí pomoci jejich zapojením a nahradit mlčení časem, který mohou věnovat podpoře zlepšení nebo zachování stavu myšlení pacienta.

Postupy, které jsou v publikaci zmíněny, máme ověřeny praxí a jejich výsledky nám dokazují, že náš čas strávený touto činností není ztracený, ale je smysluplně využit.

Lenka Válková